

מגד

יורה חיים

156

אלול תשע"ב

עלון חודשי להנחלת משנתו ומורשתו של מרן הראי"ה קוק זצ"ל

על משנת הראי"ה

אל תעשו לי "קוקיסטים" (חסידי הרב קוק), כל אחד מישראל שבא ועוסק בדבר כללי לטובת התורה והיהדות הרי הוא משלנו." לשלושה באלול מו.

סוד הייחוד והיחד

שלושים שנה חלפו מאז נסתלק מעמנו לגנזי מרומים מורנו הרצי"ה. הוא השאיר אחריו מאות תלמידים המפוזרים בכל מרחבי ארץ ישראל. רבנו מעולם לא צבע את תלמידיו בצבע אחד אלא נתן לכל אחד להתפתח לפי דרכו, וכך הם איש איש בדרכו ובסגנונו עושים מלאכת קודש לבנינו בקודש של עם ישראל. והנה עם כל הברכה לוקה החבורה ב"דיבוק חברים" שהוא אחד ממ"ח דברים שהתורה נקנית. חסרון זה דורש תיקון שהתרופה לו הוא 'בסוד הייחוד והיחד' על סוד זה כתב הראי"ה בכמה מקומות. בחוברת "שלושה באלול" (מו) כותב הרצי"ה על אביו הראי"ה: "כשהעירו לו ביחס לאנשים ידועים לגבי השתתפותו עמם בפעולות של חיזוק התורה והיהדות, (איך הוא משתתף עם אנשים יראי שמים אך אינם הולכים "בקו" שלנו) אמר רבינו: אל תעשו לי קוקיסטים, כל אחד מישראל שבא ועוסק בדבר כללי לטובת התורה והיהדות הרי הוא משלנו." דברים דומים שמעתי גם אני מפי הרצי"ה כשהצעתי לו שנקים במקומות שונים חבורות ההולכות בדרכו של הראי"ה כדוגמת "בית אברהם" שהיה בפולין. ועל כך הגיב רבנו בזעזוע: חלילה! הרב זצ"ל הוא של כלל ישראל ואין להפכו לנחלתם של יחידים. מדבריהם אנו למדים שאין להתבדל ואין לפסול את מי שאינו חושב בדיוק כמונו.

כדברים הללו כתב הנצי"ב בפתיחתו לספר בראשית על אנשי בית שני: "זפירשנו שהיו צדיקים וחסידים ועמלי תורה, אך לא היו ישרים בהליכות עולמים, על כן מפני שנאת חנם שבלבם זה את זה, חשדו את מי שראו שנהג **שלא כדעתם** ביראת ה' (דוק בדבריו: לא כתב שלא נהגו בכלל ביראת ה', אדרבא גם הם נהגו ביראת ה' אך לא כדעתם) שהוא צדוקי ואפיקורס, ובאו על ידי זה ... ולכל הרעות שבעולם עד שחרב הבית ועל זה היה צידוק הדין - ומסיים שם הנצי"ב - שהקב"ה ישר ואינו **סובל צדיקים כאלו** אלא באופן שהולכים בדרך הישר גם בהליכות עולמים ולא בעקמימות, אף על גב שהוא לשם שמים דזה גורם חורבן הבריאה והריסות ישוב הארץ". ואכן הרצי"ה היה מצטט אין ספור פעמים את דברי הנצי"ב הללו, שהקב"ה אינו סובל אותם.

על דברי רבן גמליאל לתלמיד שימתין עד שיבואו "בעלי תריסין" וכוונתו לתלמידי החכמים, מסביר הראי"ה בספרו עין אי"ה (ברכות פ"ד אות ה) מדוע מכל כלי הנשק בחר רבן גמליאל דווקא את התריס שהוא כלי הגנה, ולא נשק התקפי כמו חרב או חנית וכדומה. הראי"ה מסביר שבמלחמה פיזית אנו מבחינים בשני סוגי מלחמה, יש מלחמת הגנה ויש מלחמת התקפה. המלחמה ההתקפית מכוונת להשיג ניצחון על האויב,

להכריע אותו ולמגר. ואילו מלחמת מגן מטרתה להחזיק מעמד ולשמור על הקיים מבלי לפגוע באויב. כך גם במלחמת הרוח: כאשר נלחמים בדעות הרעות המשחיתות את החברה, צריך לצאת במלחמה התקפית במטרה לאבדן לבל ישחיתו. אבל ב"מלחמתה של תורה", כשיש חילוקי דעות בדברי תורה, שהאוסרים כמו המתירים הם דברי א-להים חיים, כאן צריך כל אחד להחזיק בדעתו ולעשות מעשה שלפי דעתו מכוונת לאמת. אך בה בשעה חלילה לו לפגוע במי שאינו כדעתו, שגם דעת זולתו היא דעה שלימה וממקור קדוש היא נובעת, על כן נקראו תלמידי חכמים המתעסקים באלו היוכחים "בעלי תריסין" תופסי מגן.

בספרו "מדבר שור" (הדרוש האחד ועשרים) מסביר הראי"ה מדוע אברהם הלך ליטול עצה מממרא לאחר שנצטוו על המילה: **"פן על ידי המילה לא יהיו בני אדם מצויים אצלו באשר יראוהו נפרד מהם באות מצוין בגופו"**. אברהם חשב שההתרחקות הזו של הבריות מנוגדת לכל יעודו לקרוא בעולם "בשם ה' א-ל עולם", להודיע שמו יתעלה בעולם ואיך יוכל לממש שאיפה זו אם יתפרדו ממנו בני אדם. לאברהם היה חשוב מאד להשפיע על הבריות בהיותו מעורב עמם, עד שחשב שאולי ראוי לו אפילו לעבור על דבר ה' ולהחסיר ממעלתו ובלבד להמשיך במפעלו להעלות את העולם כולו גם במחיר החסרון שיהיה לו מזה. וממרא יעץ לו שאין להתחכם על דבר ה' שהוא גדול לעין ערוך מהשכל האנושי. גם בדברים אלו אנו לומדים את סוד **הייחוד והיחד**, שמצד אחד אל לו לאדם לטשטש או להסתיר את הדרך המיוחדת שהתורה והמצוות מחייבות אותו, אך יחד עם זאת עליו להקפיד להיות מעורב עם הבריות ולא להתבדל או להסתכל אליהם מלמעלה למטה.

במסכת תענית (לא א) מובא: "עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם בגן עדן (ומסביר רבינו גרשום: יושב באמצע) וכל אחד ואחד מראה באצבעו: "הנה אלקינו זה קוינו לו ויושיענו, זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו". על כך אומר **"החפץ חיים"**: כל נקודה במעגל נמצאת במרחק שווה מהאמצע, מכאן הרבה דרכים יש בעבודת ה' וכולם נמצאים במרחק שווה מה', אלא שהיום כל צדיק חושב שרק הוא בזוית העמידה שלו קרוב לקב"ה ולא האחרים. אבל לעתיד לבא הקב"ה יפקח את עיני הצדיקים. הם יראו שאם באמת ובלב תמים מבקשים ומתגעגעים אל הקב"ה, **אזי כל הדרכים נמצאים במרחק שווה**. בתנאי שכל אחד מראה באצבעו: הנה אלקינו זה - אזי מכל הצדדים ההתקרבות שווה.

הרב יעקב הלוי פילבר, י-ם ת"ו

בקשת האני העצמי

המוחות ואת הלבבות בכל מה שהוא חוץ מהם, והאני הולך ומשתכת, וכיוון שאני אני, אין הוא וקל וחומר שאין אתה" (שם עמ' קמ).

בכל ימות העולם מדובר באתגר גדול של האדם לדעת לזהות את הקומה הפנימית של החיים. בימינו האתגר כפול. אנו חיים בתרבות הצועקת חיצונית והגוררת מאד לבחון ולשפוט דברים על פי מראה העיניים.

כל מי שחפץ חיים הוא עליו לבנות שני יסודות חיים איתם הוא נפגש עם עולמו הפנימי ודרכם הוא שופט ומתבונן בכל דבר ודבר. היסוד האחד, התבוננות מעמיקה. עלינו לחנך את עצמנו לראות דברים בעומק. לא להסתפק במראה החיצוני מעל לפני השטח. עלינו להתבונן מתחת לפני השטח במקום בו מתרחשים הדברים באמת, בנשמת כל דבר ודבר. להבין מה משמעות כל דבר ודבר, להבין מה פירוש חיים, מה משמעות כוח הראייה ומה עומקה של תורה. בכל דבר ודבר יש לנסות להיפגש עם נשמת החיים הרוחשת מתחת לפני השטח. כמאמר הגמרא: "מה הקב"ה רואה ואינו נראה אף הנשמה רואה ואינה נראית, מה הקב"ה יושב בחדרי חדרים אף הנשמה יושבת בחדרי חדרים" (ברכות ט).

היסוד השני, חיפוש העצמיות חייב להיות מחובר להבנה ש"האני" הוא חלק גדול מנשמה כללית. דווקא חיפוש האני חייב להיעשות מתוך הכרה שאני חלק ממשוהו גדול ורחב. בניגוד למחשבה שחיפוש האני בהכרח מביא להתכנסות פרטית ואגואיסטית, ההיפך הוא הנכון. מי ששקוע רק באני החיצוני שלו הוא מאבד את עצמו הפנימי האמיתי וממילא אין הוא רואה חשיבות באף לא אחד מהסובב אותו.

מי שמעמיק לראות את ה"אני" הפנימי שלו, יודע שהוא חלק מעם ישראל וכל החיפוש הפרטי הוא חלק מחשיפת הקשר שלו אל הציבור.

בימים אלה אנו נקראים לחזור אל עצמנו. לבקש את האני הפנימי של כל אחד, באופן מעמיק ואמיתי בכדי שהנשמה תאיר את חיינו ותסלק מכשולים מחיינו.

לא מקרי הדבר שבימים בהם האדם נדרש לחשבון נפש אישי זה נעשה בחיבור מוחלט אל הציבור כולו. "על חטא שחטאנו..." "סלח לנו..." ועוד. לא בלשון יחיד אנו מתפללים אלא בלשון רבים. אני מבקש על חטאי הפרטיים אשר פגעו בכלל וקשורים אל הכלל כולו.

"כששוכחים את מהות הנשמה העצמית, כשמסיחים דעה מלהסתכל בתוכיות החיים הפנימיים של עצמו, הכל נעשה מעורבב ומסופק. והתשובה הראשית, שהיא מאירה את המחשכים מיד, היא שישב האדם אל עצמו, אל שורש נשמתו, ומיד ישוב אל האלקים, אל נשמת כל הנשמות, וילך ויצעד הלאה מעלה מעלה בקדושה ובטהרה" (אורות התשובה פרק טו, י). הרב זאב קרוב, קרני שומרון

מין הרב כותב בספרו "מוסר הקודש" (עמ' קלו):

"כל החולשות הגופניות והרוחניות, כל המחשבות הפסולות, וכל הרעיונות המדלדלים, המטשטשים את הכישרון ואת הבהירות הנשמית, באים רק מחיסרון הארה של הנשמה העצמית. חסרון הזלת טל החיים היסודי, של הרצון וההרגשה, ההכרה והתשוקה, ממהותה הפנימית."

הרבה חולשות וחוסר בהירות מרגיש אדם בחייו. הרבה טעויות ובחירות רעות עושה כל אחד מאתנו במהלך החיים. הרב מבאר כי כל החולשות האלה הן תוצאה של נתק בין האדם לבין נשמתו העצמית. העולם הרוחני הפנימי שלו לא מאיר את חייו. לכן, אדם שרוי בחושך והוא נכשל ומגלה חולשה בתחומים רבים בחייו.

אכן, אדם נמצא במבוכה על חייו פעמים רבות. הוא אינו יודע מה באמת מתאים לו ובאיזו דרך הוא יממש את כוחות חייו ואת שליחותו. לא פעם שומע אדם קול מתוכו ששואל: מי אני באמת? מה גורם לחוסר בהירות זו? מה מביא את האדם להתכחש לעצמיות חייו? מדוע הנשמה העצמית לא פורצת ומאירה את חייו באופן טבעי ופשוט?

כל דבר במציאות בנוי משתי קומות: פנים וחוץ, נגלה ונסתר. קומת חיים אחת רואים במראה החיצוני. לא צריך לשם כך להעמיק או לעבור קורס ארוך בכדי לראות את הקומה החיצונית של החיים. אך יש גם קומה פנימית ונסתרת. אי אפשר לראות ולמשש את הנפש שלנו ואף לא את המחשבות שלנו.

לכל אחד מאתנו יש ידיים, רגליים, אצבעות, שערות ועוד. ולכל אחד מאתנו יש אישיות רוחנית, נפש ונשמה. ברור לכולנו כי עיקר האדם הוא אישיותו ונשמתו והגוף הוא כלי הבא לבטא עולם פנימי זה.

לעולם המציאות בקומה החיצונית אין לה משמעות מצד עצמה. אדם יכול להיראות בחיצוניותו באופן אחד אבל בתוכו הוא נמצא במקום אחר לחלוטין. אנחנו יכולים לקרוא טקסט כתוב ולפרשו בכיוונים שונים ומנוגדים זה מזה. אם אין לנו היכרות עם המשמעות של הכתוב, אם אין לנו חיבור עם נשמת האדם הרי שאנו לא באמת יודעים ומכירים את הדבר. לכן, הזהירה התורה: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם". התורה מזהירה אותנו מהמפגש החיצוני, ממראה העיניים השטחי כי אין בראייה כזו ובמפגש כזה אמת. האמת נמצאת לעולם בקומה הפנימית הנסתרת.

הפער בין ההופעה החיצונית לבין העולם הפנימי העצמי, הוא הגורם לבלבול ולטשטוש. בשעה שאדם נגרר אחרי הנגלה בלבד ומתעלם מהכוח העצמי הנסתר הוא הולך ומתרחק מהארת חייו. גם אם הכוונות טובות הרי שכל מהלך חיים המתעלם מעצמיות זו מרחיק את האדם ומחשיך את חייו. **"באים מחנכים מלומדים, מסתכלים בחיצוניות, מסיחים דעה גם הם מן האני, ומוסיפים תבן על המדורה, משקים את הצמאים בחומץ, מפטמים את**

"החפץ חיים" המשך מעמוד 4

וגידופים בנאצות גדולות לאנשים גדולים בתורה ויראה והלצות בגימטריאות אשר תגעל נפש כל שומע ולולא שראיתיו בעיני לא האמנתי מעולם על זאת שימצאו דברים כאלו בעתן אשר קול החרדים מדבר מתוכו... אגא, חוסו עליכם ועלינו כלל ישראל כולנו, על מה חרבה עירנו ושמם בית מקדשנו על שנאת חנם שהיתה בנו ואם זאת היתה הסיבה שהחריבה את בתינו בודאי היא המערכת לביאת משיח צדקנו, וברור לי שאם ח"ו תלהט אש המחלוקת יותר ויותר תוכל לעכב ביאת משיח צדקנו ולמה לכם להיות ממעכבי הגאולה ח"ו... (מכתבים ומאמרים ממין רבינו בעל החפץ חיים זצ"ל, ח"ב, ירושלים תש"ן, ס"ו לד).

בשלהי שנת תרפ"ב נענה מן הרב לקריאת ה"חפץ חיים" והרח"ע גראדזינסקי לקבוע יום תענית ציבור כללי בער"ח אלול אותה שנה, נוכח מצבם של "אחינו האומללים בארצות אוקריינא ורוסיא" (בין שני כהנים גדולים, עמ' 55-57). באדר תרפ"ד, להרגל צאת משלחת רבנים - שבראשה עמד מן הרב והרבנים רא"ד שפירא, בעל "דבר אברהם" מקאוונא, ורמ"מ אפשטיין, ראש ישיבת סלבודקא - לחיזוק עולם התורה, שיגר אליהם ה"חפץ חיים" איגרת, שבה הוא מברך: "יתן ד' ותהיה דרככם צלחה לקיומם של כל מוסדות התורה בארץ ובחו"ל המיחלים ומצפים לתוצאות טובות מנסיעתם בעז"ה" (שם, עמ' 59).

אחרי פסח תרצ"ב, כשהגיעו לירושלים הידעות בדבר מחלתו של ה"חפץ חיים", פירסם מן הרב כרוז ובו קריאה להתפלל לשלומם (שם, עמ' 62). כשנפטר ה"חפץ חיים", הספידו מן הרב ואמר: **"נשמה טהורה וקדושה זו של החפץ חיים, שייכת במהותה לאחד הדורות הקדמונים, אלא שריחם הקב"ה על דורתו, וזיכה אותנו בנשמה אצילית זו, בכדי להאיר לנו את הדרך וליישר לנו את מסילת**

ריקודין של תשובה

עדות אישית על ריקוד הרב בלבוש בגדי השומר בפוריה

מן הרב רחב על הסוס מימין בחוות פוריה (זוהי השערה. אלה מסעי, עמ' 210).

קומה אני הייתי נמוך קומה בהשוואה לזצ"ל והנה זצ"ל מבקש משיאורסון¹³ את בגדי השומר שלו וכולנו שלושתנו, כאשר זצ"ל לבוש אג"ל-כפיה-אדרת ורובה על שכמו חוזרים לרוקדים וממשיכים כשכולם מסתכלים על השני במלבושו של זצ"ל אשר התאימו לו בהחלט. וכאן נשמעה מפיו "וטור לבנו לעבדך באמת"¹⁴. והנה נעצר זצ"ל ואומר: אחים יקרים, בנים קדושים בוני הארץ: כשם שאין אני מתבייש במלבושיכם, בקשתי מכם שאף אתם אל תבטישו בתורת ישראל, במצוות התורה תחיו בארץ הרבה שנים בכשרות, בטהרה, בלימוד ועיון לפי היכולת בתורתנו הקדושה. האם זה כל כך קשה להיות "יהודי", הרי בביתכם בגולה בודאי חונכתם ברוח היהדות והבתים מהם יצאתם בודאי התנהלו(?) על טהרה וכשרות. אנא- אנא...

לא אסיר ממני עתה בגדי השומר שלכם אלא אם כן תבטיחו לי כולכם בלב אחד ובנפש חפצה שתקיימו בקשותי ותשמרו על "הפינטלע יוד"¹⁵ ומשפצרה צעקה מצדנו: "מבטיחים אנו רבותנו", היתה תשובת זצ"ל.

אשרי עין ראתה ריקודים של תשובה וקדושה. ברוך ומבורך שמו.¹⁶ ואז יצא לחדר המנהל וכחרף עיון חזר ורקד עמו ופזמן השירים: "וקרב פזורינו מבין הגויים" ועוד כהנה וכהנה. והמשיך אתנו למעלה משעה.

משלחת הרבנים נשארה למחרת היום¹⁷ להשתתף בהכשרת כל הכלים ואף נתן הדרכה לַבְּנוֹת במטבח¹⁸ ונפרד מאתנו בשמחה ובששון.

ערך: הרב ארי יצחק שבט המרכז התיעודי, בית הרב

13. "צוק דבר" זכרונות שומר עברי, עמ' 87, אחריה על השמירה בפוריה, טוען שהוא זה שנתן לרב את נשקו ואת הכפיה, אך נראה שרונבלט, שמפרט על חברו שניאורסון, הוא יותר אובייקטיבי. העתקת הסיפור מעידה על חיוב המעשה בעיני החלוצים.
14. הרב חר"פ מוסיף ששוח עם הרב זוננפלד, "כל חברי הקיבוץ... בהתרגשות רבה" גם "הולך תמים ופועל צדק", שיר המתאים לפועלים המאמינים בצדק חברתי.
15. פירושו המילולי באידיש, "הנציץ היהודי".
16. מודגש במקור, השנו אבידור שכתב שרשם הרב מילים דמויות ביומנו.
17. בפועל, רק הרב קוק והר"מ חר"פ נשארו והוחו בבקר כיצד להכשיר את המטבח, אלה מסעי, עמ' 115, וגני הראי"ה.
18. ארבעת העדות של הנוכחים: רונבלט; הראי"ה (שאף מפרט כיצד הכשירו את המטבח בפועל ועל איזה היתרים הסתמכו); הרב חר"פ ("עוד אותו לילה בשעה שתיים אחרי חצות חתם ועד הקיבוץ על פחטסכל בפני הרב קוק" בו התחייבו לשמור שבת, לאכל רק כשר, ולהעמיד משגיח כשרות); והר"ב חרוביץ, ("הצעירים מבטיחים שהלילה הזה עורר אצלם גרשות נעלים... אזורלים מבטיח לסדר הכשר הכלים. מר ברש"ק רוצה לבנות מקווה..."), סותרות בבירור את הנימה הצניית המופרכת של חרוביץ, עמ' 122.

אחד הסיפורים הקלאסיים המדגימים היטב את דמותו של מרן הראי"ה קוק זצ"ל הוא על ריקודו עם חלוצי אחוזת פוריה, תוך כדי החלפת בגדיו עם בגדי השומר. לעיתים קרובות, מידת התיעוד מעניקה לסיפור נאמנות, אך מצד שני, לעתים מורידה את הרומנטיות שלה. בסיפור הנדון, שזכה להתפרסם בכמה גרסאות¹, העדות האישית הגיע למרכז התיעודי² בבית הרב, מאחד השומרים שהשתתף באירוע, מרשימה במיוחד.

מדובר באגרת שכתב רואה-החשבון אברהם רונבלט לכבוד הר"מ לאו שליט"א, בה מסופר על ההשפעה העצומה שהשאיר הרב קוק עליו ועל חבריו הפועלים באותו מסע תשובה.³ (חשוון תרע"ד)

תל אביב, בין כסה לעשור שנת תשל"ב ... וכאן אני נזכר באפיזודה יפה אשר קרתה לי לפני 57 שנים, עת מרן הרב קוק זצ"ל עשה סיור במושבות הגליל בארץ ואז אני פועל בחוות "פוריה"⁴ על יד טבריה-העיר. קומץ של 60 פועלים בלבד היינו אז ובשלהי חודש תשרי שנת תרע"ד עברה השמועה במחננו שהרב קוק זצ"ל ועוד 3 רבנים⁵ אתו: הרב זוננפלד,⁶ הרב יאדלר⁷ והרב חרוביץ⁸ עושים סיור במושבות בגליל הבודדות למטרת השפעה לכשרות וטהרה.⁹

זוכרני - זה היה ביום ג' בשבוע ונתבשרנו שהמשלחת מתקרבת ובה אלינו אף גם למטרה זו.

ישבנו בחדר האכל שרנו ורקדנו כמנהגנו אז ומשנמסר לנו, שהמשלחת כבר בתוך כתלינו ונמצאים בחדר מנהל החוה יזרעליים ורוצים להפגש אתנו.

אנחנו כבר אחרי האוכל, רוקדים ושירים "א-ל יבנה הגליל"¹⁰ ו"אדיר" יבנה הגליל", והנה מרן קוק זצ"ל מתערב בינינו ורוקד עמנו.

פתאום פנה אלי ולחברי שניאורסון, אשר שמרנו באותו לילה ולבושנו הוא אדרת ערבית אג"ל¹² וכפיה רובה על השכם ובקשנו לצאת עמו לחדר המנהל. חברי שניאורסון היה גבה-

1. השנו תיאורו של הרב, גני הראי"ה, עמ' קסה; ר"ב חרוביץ, אלה מסעי, עמ' 111-114; הר"מ חר"פ, <http://alturl.com/gp3cn>; א' חרוביץ, הרב קוק, עמ' 119-121; ש' אבידור חכהן, האיש נגד הדרם, עמ' 59-61; ר' מנט, לחישה רועמת, עמ' 48-50; ר"ח לפשיץ, שבחי הראי"ה, עמ' קוב; א' צורף, חי הרב קוק, עמ' 66; ש' רז, מלאכים כבני אדם, עמ' 390; ש' דינאל, מסע אהבת ישראל, מחניים ל, תשי"ז; ר"ש שולמן, "מסע התשובה- פוריה", הצופה י"ח בתשרי תשי"ג, מובא באלה מסעי, עמ' 191.
2. האגרת הועברה על ידי הרב לאו שליט"א לבית הרב, לאחר שהקריא אותה בערב ל"ח באייר תש"ד, למלאת מאה שנה לעליית הרב לארץ.
3. אחווה חקלאית שהוקמה בשנת תרע"ב בקרב טבריה, ע"י משקיעים ופועלים מסוג' לאיס שבארץ-יב. יתכן שהעובדה שלפחות חלקם לא היו מרדנים ממזרח אירופה, תרם לפתיחותם.
4. הרב והר"מ חר"פ עצמו מעידים שאף הר"מ"ח היה שם. אמנם השנו ' חר"פ, שירת ה"ם, עמ' 183, שהרב חר"פ החמיר על עצמו לא לצאת ממגובלות עולי בבל, ועוד את מסע הרבנים כנסנו צפונה מתיישב עכו, ומטעם זה גם לא נכנס לבית שאן, אך נראה שהיה מוכן לנסוע צפונה מבית שאן, וצ"ע. מעיד י"ב חרוביץ, שאף הר"ב מרקוס, רבה של חיפה, נאם בפוריה.
5. שר-י-תרצ"ב, רבה של העדה החרדית בירושלים. היה זה הרב חר"פ שנתעב אותו להשתתף, ממש, עמ' 31.
6. תר"ב-תשכ"ב, הממונה על הפרשת תרומ' ביושב החדש מטעם רבני ירושלים והרב קוק, ומתוך כך הייתה לו כבר היכרות עם היישובים והוטל עליו תכנון המסע.
7. תרכ"ו-ת"ש, מנהל ארגון פקדים ואמורלים דאמסטרדם, שהיו יחד עם אגודת ישראל, הממנים של המסע והקמת מערכת ההשגחה שתבוא בעקבותיו, אגרת הראי"ה, ס' תקנח וחקנ.
8. המסע נערך מ"ט במרחשון- ס' בכסלו תרע"ד.
9. חוה לימניהם של הרב זצ"ל והי"ה, שביקורם בפוריה היה ביום א', א' בכסלו.
10. מוצא השיר מלפני כ-450 שנה מטבריה.
11. שולמן מצוין שכן שרו, עד שהעיר להם הרב קוק שישיר "א-ל יבנה הגליל". גייון ששילב מסעים, בתנועת העיר החילוניות, שמו את המילים להשומרים יבנה הגליל.
12. לקאל, שעוידים על הראש מסביב לכפיה.

חינו (שם, עמ' 64). במאמר הערכה שכתב מרן הרב על ה"חפץ חיים" לאחר הסתלקותו, הוא מעלה על נס את מפעליו הספרותיים הכבירים ואת פעולותיו החשובות למען כלל ישראל של "האיש הגדול הזה, ענק הצדק והחסד", ובין היתר, הוא כותב (מאמרי הראייה, עמ' 131):

"דורנו השקוע בסכסוכי מפלגות ובעניינים חומריים יותר מהמדה הדרושה להערכתם של עניינים אציליים ופעולותיהם בחיים, אינו מוכשר בנקל להעריך מה גדולה היא ההשפעה הנפלאה של גוף קדוש ונשמה קדושה זו על החיים של הדור ההוא, ומתוך כך אינו יכול להעריך מה הוא הערך של ההשפעה העתידה להיות נקלטת בחיים העתידים מאוצרות הקודש אשר השאיר ברכה אחריו בספריו וביותר ברשימת חייו הקדושים והטהורים".

דומה, שכיום, בראייה לאחור, יכולים אנו להעריך עד כמה גדולה הייתה השפעתו של ה"חפץ חיים" לדורות עולם, הן באמצעות "אוצרות הקודש אשר השאיר ברכה אחריו", והן "ברשימת חייו הקדושים והטהורים" שהיא לנו ולכל ישראל למופת.

ר' ישראל מאיר הכהן מראדין זצ"ל, בעל ה"חפץ חיים"

ז'עטיל, פלך גרודנה, י"א בשבט ה'תקצ"ח - ראדין, כ"ד באלול ה'תרצ"ג

דמות החודש

סחיי הראי"ה זצ"ל

מאת: פרופ' אליאב שוחטמן, ירושלים

לביט המדרש, וזו לשונה: קזרו ויסדום לימוד שמירת הלשון - חפץ חיים

לפני תפילת המנחה.

ההשפעה שהשפיע ה"חפץ חיים" על מן הרב, עוד בילדותו, באמצעות ספרו הראשון, ממשיכה והולכת בעיצוב דמותם הרוחנית של כל ההולכים לאורו בישיבתו של מן הרב לאורך הדורות.

ה"חפץ חיים" אף השפיע על המשך דרכו של מן הרב בעולם הרבנות. בעת שמן הרב היה עדיין תלמיד בישיבת וולוז'ין, ושמו הלך לפניו כבחיר התלמידים, וחביבו של ראש הישיבה, הנצי"ב, הוא הזדמן לפוניבז, לביט האדר"ת. ה"חפץ חיים" הגיע לשם כדי לארגן תלמידי-חכמים כהנים שיקבעו לימוד בסדר קדשים. הוא פנה בעניין זה גם למן הרב, שהסכים להצעתו. אבל תוך זמן קצר שיחררו מההבטחה לעסוק בקדשים, ושידלו להיענות להצעת רבנות שתוצע לו, באומרו: "רבנותך חשובה יותר". כנראה שכבר אז, הבחין

ה"חפץ חיים" ביכולת ההשפעה וההנהגה של מן הרב, וסבר על-כן שמוטב שיקבל עליו את עול הרבנות. כעבור מספר ימים הגיעה למן הרב ההצעה לקבל את הרבנות בעיר זימל, והוא נענה להזמנה. כשנדע הדבר ל"חפץ חיים", הוא כתב לאדר"ת: "מאד שמח לבי על זה, ויתן ד' שיעלה מעלה מעלה, כי הוא גדול אמיתי בתורה" (בין שני כהנים גדולים, עמ' 33).

בעת שמן הרב כיהן ברבנות בבויסק, הוא הזדמן לביטו של הגאון האדר"ת במיר. לאדר"ת הגיעה פנייה מאת ה"חפץ חיים" שישלח לו הסכמה לספרו החדש, **ליקוטי הלכות**, על סדר קדשים. האדר"ת פנה למן הרב בבקשה שיכתוב הוא את ההסכמה, והרב נענה לבקשה. לאחר שהוא עמד על חשיבות החיבור, הוא כתב, בין יתר דבריו (הסכמות הראיה, ב):

"בואו ונחזיק טובה, לאדם דגול מרובה, אשר רוח ה' תנחהו, ועבר עליו רוח טהרה להרים נס בשערים המצוינים בהלכה, לברר וללבן הלכה בחורה וסדורה בסדר קדשים, צדקת ה' עשה ושכרו הרבה מאד, הוא הגבר אשר האיר עיני הרבה מישראל בחבוריו המסולאים, זכה וזיכה את אחיו, רבים השיב מעוון, קיבץ וריבץ פעלים לתורה, בכל "מחנה ישראל", יצא לו "שם עולם", הוא כבוד ידיד ה' ועמו... הוא הגבר מורם מעם אשר הגדיל לעשות לטובת כלל ישראל, להורות לעם ה' המעשה אשר יעשו... אין לתאר שמחת לבבי וששון נפשי, בראותי מעשה ידיו להתפאר..."

ה"חפץ חיים", לא זו בלבד שברח ממחלוקת, הוא גם מחה נמרצות כנגד כל גילוי של מחלוקת. באיגרתו אל מן הרב משנת תרפ"ג, הוא מביע צער "מענין המחלוקת שנתהוה בארץ ישראל" (אגרות לראי"ה, קמה). באלול אותה שנה, השתתף ה"חפץ חיים" בכנסייה הגדולה של אגודת ישראל, שהתקיימה בוניה. במהלך הוועידה, השמיע אחד הרבנים דברי פגיעה במן הרב. ה"חפץ חיים" הזדעזע למשמע הדברים וקם מכסאו שליד שולחן הנשיאות, ואמר: "פגעו במרא דארעא דישראל! צריך לעשות קריעה", ועזב את הכנסייה. הוא אף סיבר להושיט יד לאנשי המשלחת מירושלים, על שלא מחו על הפגיעה במן הרב, ואמר: "לאלה העושים מחלוקת נגד רבה של ירושלים, איני נותן שלום עליכם" (על כל פרטי הפרשה, ראו: בין שני כהנים גדולים, עמ' 40-54).

באיגרתו "אל כבוד הרבנים הגאונים המפורסמים וכו' במשרד הרבנים בירושלים שליט"א", משנת תרפ"ד, הוא הביע שמחתו "לקראת הבשורה הטובה שנתבשרתי זה לא מכבר כי בע"ה נתקיים השלום בין יראי אלקים בארצה"ק", אבל הוסיף: "מה נכפלה דאגתי וצערי בראותי כי אחרי כל אלה השטן עדיין מרקד עוד ביתר תוקף ושאת בראותי את עתונכם... אשר מלא חירופים

מן הרבנים המשפיעים ביותר בדורות האחרונים, וזאת בזכות חיבוריו הידועים: **חפץ חיים** (וילנא תרל"ג)

ושמירת הלשון

(תרל"ו), על הלכות איסור לשון הרע,

ומשנה **בחורה** על שולחן-ערוך אורח-חיים, שהפך להיות מורה הדרך ההלכתי המרכזי בחיי היום יום, מאז יצא לאור לפני למעלה ממאה שנה (תרמ"ד-תרס"ז). בחיבוריו האחרים הירבה לעסוק בשאלות הלכתיות בעלות חשיבות **מעשית** בחיים היהודיים בזמנו, כגון: **אהבת חסד**, הדין במצוות שבין אדם לחברו (הלוואה, איסורי ריבית, הכנסת אורחים, נחום אבלים ועוד); **מחנה ישראל**, העוסק בהתנהגותם של חיילים יהודים בצבאות המדינות שבהם חיו; **נדחי ישראל**, העוסק בדרכי ההתמודדות של יהודים המתגוררים במקומות שיש בהם קושי בקיום חיים יהודיים (במיוחד, על רקע ההגירה

הגדולה למדינות אמריקה). לצד עיסוקו בשאלות ההלכתיות המעשיות שניסרו בחלל העולם היהודי, הירבה לעסוק בהלכות קרבנות ומקדש וקדשים, וזאת מתוך אמונה שלימה בבנינו הקרוב של בית המקדש וחיידוש עבודת הכהנים. חיבורו הידוע בעניין זה הוא ספר **ליקוטי הלכות**, הבנוי על-פי מתכונת הלכות הרי"ף, ובו מסקנות סוגיות הש"ס בענייני קדשים, על-פי פסיקת הרמב"ם. לימוד סוגיות קדשים, מתוך ציפייה לגאולה קרובה, היווה נושא לימוד מרכזי בישיבתו של ה"חפץ חיים" בראדין, דבר שלא היה מקובל בעולם הישיבות הגדולות בזמן ההוא.

ה"חפץ חיים" לא החזיק מעולם במישרת רבנות, ואת פרנסתו מצא בחנות שהחזיקה אשתו וממכירת ספריו. היה מעורב מאוד בענייני ציבור, נמנה עם מייסדי "אגודת ישראל" (תרע"ב), ותמך ביוזמה לפתיחת בית-ספר "בית יעקב" לבנות, כמענה לצורכי הזמן. פעל למען יהודי רוסיה ואוקראינה, ולמען חיזוק הישיבות ועולם התורה.

קשריו של ה"חפץ חיים" עם משפחת הרב קוק החלו עוד בטרם יצא שימעו בעולם. ה"חפץ חיים" הגיע - תוך הסתרת זהותו - לעיירת מגוריהם, גרייבה, כדי למכור את ספרו **חפץ-חיים**, אותו הדפיס בעילום שם. משכנע לבית המדרש, הבחין בו הרב ר' שלמה זלמן, אביו של מן הרב, והבין מתוך הנהגתו כי הוא הוא מחברו של הספר. מאחר וה"חפץ חיים" ביקש שלא לחשוף את זהותו, נמנע ר' שלמה זלמן מלגלות לו את "חשדו", כדי לא לצערו. בעקבות מיפגש ראשון זה, ולאחר שעמדו על טיבו של החיבור, הפך ספר **חפץ-חיים** לספר יסוד בחיי ר' שלמה זלמן ובנו הראי"ה, ושניהם הגו ולמדו בו, ואף רשמו עליו את הערותיהם, שברבות הימים נדפסו על-ידי מו"ר הרצי"ה קוק בספר **מצות ראייה** (ירושלים תשל"ל). על-פי המסופר, כה גדולה הייתה השפעתו של ספר זה על מן הרב, שבו למד עוד בטרם הגיעו לגיל מצוות, עד ששמירת הלשון הפכה אצלו לטבע, ואמרו עליו בישיבת וולוז'ין שבה למד, שיהיה "חפץ חיים" שני (שיחות הראי"ה, עמ' קכ ואילך); בין שני כהנים גדולים, עמ' 17 ואילך). יצוין, כי עד עצם היום הזה, כל הבא בשערי בית המדרש של ישיבת "מרכז הרב", יכול להבחין בהוראתו של מו"ר הרב צבי יהודה הכהן קוק, הקבועה בכניסה

עלון חודשי בהוצאת "בית הרב"

רח' הרב קוק 9 ת.ד. 6275, ירושלים 91062

טל: 02-6232560, פקס: 02-6242908

betharav@zahav.net.il www.moreshet.co.il/beit-harav

ניתן לקרוא את העלון "מגד ירחים" גם באתר: www.yeshiva.org.il

עיצוב גרפי: ש. יוסטמן

מגד ירחים

עריכה: שושנה רייך